

Handläggare

Niklas Hanson
Avdelningen för vattenförvaltning
niklas.hanson@havochvatten.se

Datum 2021-02-01

Dnr 01696-2020

Regeringen
Miljödepartementet

Redovisning av regeringsuppdrag om metod för uppföljning av miljötilståndet i vattenförekomster

Bakgrund. I regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Havs- och vattenmyndigheten fick myndigheten i uppdrag att tillsammans med de länsstyrelser som är vattenmyndigheter utveckla en metod för uppföljning av miljötilståndet. Metoden ska utgå från vattenförvaltningens system för statusklassificering och bl.a. innebära att de statusklassningar som genomförs vid olika tidpunkter blir jämförbara.

Arbetet har bedrivits i projektform med en arbetsgrupp och en styrgrupp bestående av representanter från både Havs- och vattenmyndigheten och vattenmyndigheterna. Uppdraget redovisas i bilagd metodbeskrivning, vilken beskriver ett arbetssätt som i sin helhet innebär en metod för uppföljning av miljötilståndet i ytvatten.

Utgångspunkten har varit den övervakning och de syften med övervakningen som följer av 7 kap 1 § vattenförvaltningsförordningen (2004:660) samt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2015:26) om övervakning av ytvatten enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660). Den metod som beskrivs kommer att stärka möjligheten att följa utvecklingen av miljötilståndet även då metoder förändras och ny kunskap tillkommer, vilket kan ses som ett viktigt kvalitetsarbete inom vattenförvaltningen. Orsaken till att denna analys inte har implementerats tidigare är att vattenförvaltningen, genom prioriteringar på både EU-nivå och på nationell nivå, valt att lägga stort fokus på statusklassificering och fastställande av miljökvalitetsnormer i ett stort antal vattenförekomster. Betydelsen av övervakning och analyser med andra syften än statusklassificering har dock inte adresserats fullt ut i de inledande cyklerna. Frågeställningen har uppmärksamats på senare tid när information från flera förvaltningscykler blivit tillgänglig.

Metod för uppföljning av miljötilståndet i vattenförekomster. Då bedömningsgrunderna för statusklassificering varit nya har en betydande utveckling skett mellan förvaltningscyklerna, vilket lett till succesivt mer tillförlitliga klassificeringar. Denna utveckling har dock medfört att det varit svårt att avgöra om åtgärder för att minska miljöbelastningen har gett önskade resultat. Enligt vattenförvaltningsförordningen är det emellertid inte statusklassificeringen som är det främsta verktyget för att följa långsiktiga förändringar i miljötilstånd. Utöver övervakning för statusklassificering ställs det krav på övervakning för att *bedöma långsiktiga förändringar till följd av storskalig mänsklig påverkan* samt för att *följa upp ifall de åtgärdsprogram som satts in uppnår önskad effekt och mål*. Det första av dessa två syften ska uppnås med stöd av det som kallas kontrollerande övervakning, vilket är en övervakning som ska ge en generell bild av miljötilståndet i varje vattendistrikt eller avrinningsområde. Det andra av dessa syften ska uppnås

med stöd av det som kallas operativ övervakning, vilket är en adaptiv övervakning som är kopplad till förekomsten av betydande påverkanskällor och som ska kunna ändra karaktär i takt med att åtgärder genomförs och påverkan minskar. Det är alltså främst övervakning utifrån dessa syften som förväntas bidra till att följa förändringar i miljötillståndet. I den bifogade metodbeskrivningen framgår hur dessa två typer av övervakning bör utformas och hur resultaten kan analyseras med hjälp av automatiserade verktyg för att få en tillförlitlig uppföljning av miljötillståndet. Metoden som beskrivs säkerställer en jämförbarhet över tid och en koppling till statusklassificeringen, men tillåter samtidigt att övervakningsprogrammen förändras och bedömningsgrunderna förbättras då ny kunskap tillkommer.

Pågående arbete med övervakning av miljötillståndet. Regeringsuppdraget har haft starka kopplingar till pågående arbete utifrån handlingsplanen "Full koll på våra vatten", vars syfte är att förbättra övervakningen av miljöståndet i grund- och ytvatten enligt vattenförvaltningsförordningen. Deltagande myndigheter är Havs- och vattenmyndigheten, vattenmyndigheterna, länsstyrelserna, Naturvårdsverket samt Sveriges geologiska undersökning. En del av genomförandet av den metod som presenteras kommer att ske genom arbetet utifrån handlingsplanen, och detta arbete är redan påbörjat. Metodbeskrivningen är skriven på ett sätt så att den kan utgöra grund för kommande vägledning. Ett annat redan påbörjat arbete är att ta fram IT-lösningar för hantering av all vatteninformation inom svensk havs- och vattenförvaltning. Detta görs inom programmet "Nästa generation vatteninformation". Detta arbete behöver inkludera det behov av automatiserade verktyg för analys av data samt det behov av styrning av dataflöden som identifierats i detta uppdrag. Sammantaget bedöms pågående arbetet inom "Full koll på våra vatten" samt inom "Nästa generation vatteninformation" leda till att stora delar av den presenterade metoden kommer att genomföras under den kommande vattenförvaltningscykeln (2022-2027).

Brist på representativ övervakningsdata. Analyserna blir dock inte bättre än det underlag varpå de bygger. Enligt vattenförvaltningsförordningen är det vattenmyndigheterna som ska se till att program för övervakning av vattnets tillstånd i vattendistriktet finns och genomförs enligt de krav som följer av förordningen. Någon finansiering för genomförandet av denna övervakning finns dock inte på vattenmyndigheterna. Istället är de beroende av annan övervakning, som ofta tagits fram med delvis andra syften. Bedömningen är att den övervakning som finansieras genom anslag 1:2 "Miljöövervakning m.m." kan utgöra grund för den kontrollerande övervakningen, och att nationella myndigheter tillsammans med vattenmyndigheter och länsstyrelser kan utforma övervakningen så att dessa medel används på bästa sätt. En stor del av den nationella och regionala övervakningen som bedrivs med dessa medel idag uppfyller kraven för kontrollerande övervakning, eller går att anpassa till de kraven. Vad som framförallt saknas i denna övervakning är stationer för att bedöma storskalig mänsklig påverkan. Historiskt har fokus istället varit opåverkade områden. Kommande vägledning kommer bättre beskriva hur övervakningen ska läggas upp utifrån olika syften, och en justering av programmen ingår i arbetet inom "Full koll på våra vatten".

Den operativa övervakningen är mer problematisk utifrån dagens förutsättningar. Till viss del kan den nationella och regionala övervakningen användas även för de syften som anges för operativ övervakning. Detta gäller särskilt då det handlar om att fastställa status eller bedöma effekten av åtgärder vid påverkan från diffusa utsläpp eller vid hydromorfologisk påverkan, där det finns vissa likheter mellan kontrollerande och operativ övervakning. Den kontrollerande övervakningen räcker dock inte till för att uppnå den tillförlitlighet som eftersträvas. Vid betydande påverkan från punktkällor är dessutom den kontrollerande övervakningen direkt olämplig att använda, då det

finns betydande skillnader i principerna för val av stationer. Lämpligt är att verksamhetsutövare bidrar till den operativa övervakningen då de har ansvar för att känna till sin påverkan (hänsynsregler och egenkontroll). En metod för hur denna övervakning ska genomföras är nu framtagen och kommer att förtydligas ytterligare i kommande vägledning. Det innebär förbättrade förutsättningar för att operativa övervakningsprogram skall kunna läggas upp och genomföras på ett bra sätt. Det saknas dock fortfarande en strategi för hur Sverige ska finansiera den operativa övervakningen. En sådan strategi behöver tas fram för att Sverige ska kunna förvalta sina vatten på ett sätt som uppfyller kraven i vattenförvaltningsförordningen. Behovet av att se över finansieringen av övervakningen och genomgång av olika alternativ presenterades i redovisning av tidigare regeringsuppdrag till Havs- och vattenmyndigheten (Vattenanknuten recipientkontroll - Redovisning av regeringsuppdrag M2014/1605/Nm).

För att metoden ska få genomslag i vattenförvaltningen behöver följande punkter genomföras:

- 1. Havs- och vattenmyndigheten avser att tillsammans med övriga myndigheter slutföra arbetet utifrån handlingsplanen "Full koll på våra vatten", inklusive revidering av dagens övervakning.** Sveriges övervakning av miljötillståndet i vattenmiljöer behöver anpassas till de krav som följer av 7 kap 1 § vattenförvaltningsförordningen samt HVMFS 2015:26. För att göra det är det viktigt att resultaten från arbetet utifrån handlingsplanen "Full koll på våra vatten" får genomslag vid kommande revideringar av dagens övervakning.
- 2. Havs- och vattenmyndigheten föreslår att regeringen tillsätter en utredning angående hur den operativa övervakningen ska finansieras.** För att följa kraven som följer av 7 kap 1 § vattenförvaltningsförordningen samt HVMFS 2015:26 behöver mängden tillgänglig övervakning som uppfyller kraven på operativ övervakning öka. För att detta ska vara möjligt kan det vara nödvändigt att lagstiftningen utvecklas så att tillgängligheten till resultat från verksamheters miljörapporter och egenkontroll ökar, samt att genomförande av den operativa övervakningen säkerställs genom att de som påverkar vattnet bidrar till att finansiera denna övervakning.
- 3. Havs- och vattenmyndigheten avser att ta fram ny vägledning rörande utformning och analys av den kontrollerande övervakningen (utifrån metodbeskrivning i bilaga).** Långsiktiga förändringar i miljötillståndet bör presenteras i tidsseriediagram med trendanalyser. För parametrar som används för statusklassificering presenteras tidstrender på ett sätt så att det går att relatera till klassgränserna enligt senaste version av bedömningsgrunder. I de fall indexberäkningar har ändrats räknas äldre övervakningsdata om utifrån senaste versionen av bedömningsgrund.
- 4. Havs- och vattenmyndigheten avser att ta fram ny vägledning rörande utformning och analys av den operativa övervakningen (utifrån metodbeskrivning i bilaga).** Förändring i status av ytvattenförekomster bör presenteras på en aggregerad nivå (avrinningsområde, vattendistrikt eller nationellt) för att möjliggöra en bedömning av åtgärdsarbetets genomslag i att minska andelen ytvattenförekomster som har ett fortsatt behov av åtgärder. Där det är möjligt räknas äldre klassificeringar om utifrån senaste versionen av bedömningsgrunder.
- 5. Havs- och vattenmyndigheten avser att i samverkan med övriga ansvariga myndigheter utveckla nationella verktyg inom arbetet med "Nästa generation vatteninformation".** Nationella verktyg behöver tas fram för att underlätta effektiv analys av övervakningsdata. Dataflöden behöver identifieras för att säkerställa att rätt övervakningsdata används till rätt analys.

Havs- och vattenmyndigheten överlämnar härmed uppdraget, inklusive metodbeskrivning i bilaga.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Jakob Granit efter föredragning av utredaren Niklas Hanson. I den slutliga handläggningen av ärendet har även avdelningschefen Johan Kling, enhetscheferna Signild Nerheim, Mikael Krysell och Eva-Britt Eklöf Petrusson samt utredaren Kristina Samuelsson medverkat.

Jakob Granit

Niklas Hanson

Bilagor:

Bilaga 1. Metod för uppföljning av miljötillståndet i vattenförekomster